Maija Sakslin Helsingissä, 4.11.2026

Perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minut kuultavaksi ja kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 182/2026 vp).

Valiokunta pyysi arvioimaan ehdotetun sääntelyn suhdetta Ahvenanmaan itsehallintolakiin.

Olen tutustunut Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausunnossa esitettyyn. Siinä arvioidaan lakiehdotuksen itsehallintolain ja perustuslain mukaisuutta. Siinä korostetaan, että valtakunta vastaa siitä, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvaa ehdotettavaa lainsäädäntöä voidaan soveltaa Ahvenanmaalla, ja siitä, että Ahvenanmaalla on lain mukaan toimivaltaisia viranomaisia, jotka voivat suorittaa annetut tehtävät.

Esitän lausuntonani kohteliaimmin seuraavan.

Ahvenanmaan lainsäädäntövallasta

Ahvenanmaan maakunnalla on perustuslain 120 §:n mukaan itsehallinto sen mukaan kuin itsehallintolaissa määrätään. Ahvenanmaan itsehallintolain säätämisjärjestyksestä on perustuslain 75 §:n mukaan voimassa, mitä siitä itsehallintolaissa erikseen säädetään. Itsehallintolain 69 §:n mukaan itsehallintolakia voidaan muuttaa tai se voidaan kumota taikka siitä voidaan tehdä poikkeuksia vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätöksin. Eduskunnassa päätös on tehtävä perustuslain muuttamisesta ja kumoamisesta säädetyssä järjestyksessä ja maakuntapäivillä siten, että sitä on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan **Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan** kuuluu lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat sosiaalihuoltoa (Itsehallintolain 18 §:n 12 ja 13 kohdat). Siihen kuuluu myös sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskeva lainsäädäntövalta. Ahvenanmaalla on lainsäädäntövalta myös asioissa, jotka koskevat muun muassa maakunnan hallitusta ja sen alaisia viranomaisia ja laitoksia, maakunnan virkamiehiä, maakunnan palveluksessa olevia henkilöitä koskevia virkaehtosopimuksia ja kurinpitorangaistuksen määräämistä ja kuntien hallintoa ja niiden viranhaltijoita, kuntien palveluksessa olevia viranhaltijoita koskevia virkaehtosopimuksia.

Maakunnassa on voimassa maakuntalaki lastensuojelulain soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa (ÅFS 2008:97). Sen 1 §:n mukaan lastensuojelulakia sovelletaan maakuntalaissa säädetyin poikkeuksin Ahvenanmaan maakunnassa. Ahvenanmaan

maakunnassa lastensuojelusta huolehtii Kommunal socialtjänst -niminen kuntaliittymä (maakuntalaki 3 §). Ahvenanmaan maakuntalain (ÅFS 2008:97) 1 §:n 2 momentin mukaan lastensuojelulakia sovelletaan saman sisältöisenä, kuin kulloinkin valtakunnassa voimassa olevaa lakia, jos maakuntalaista ei muuta johdu. Siten Ahvenanmaalla sovelletaan voimassa olevaa lastensuojelulakia Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvin osin.

Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat puolestaan valtakunnan viranomaisten järjestysmuotoa ja toimivaltaa, holhousta, perhesuhteita, lapsen oikeudellista asemaa, lainkäyttöä ja hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen koskevat säännökset itsehallintolain 27 §:n 6, 7, 23 ja 24 kohdan mukaan. Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat säännökset tulevat suoraan sovellettaviksi Ahvenanmaalla

Nyt käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen kannalta merkittävää on, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen, jollaista on esimerkiksi rajoitusten käyttö sijaishuoltona toteutettavassa lastensuojelussa. Lastensuojelulaissa säädetään rajoitusten käytöstä ja siitä, millä edellytyksillä henkilökohtaiseen vapauteen voidaan lastensuojelun sijaishuollossa puuttua.

Maakunnan ja valtakunnan viranomaisten välinen toimivallanjako hallintoasioissa vastaa lainsäädäntövallan jakoa eräin poikkeuksin.

Lakiehdotusten valmistelu

Ahvenanmaan maakunnan hallitus on perustuslakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa todennut, ettei sille ole tarjottu mahdollisuutta etukäteen tutustua lakiehdotukseen ruotsin kielellä Itsehallintolain 36 §:n ja 38 §:n mukaisesti. Ahvenanmaan itsehallintolain 28 §:n mukaan maakunnalle erityisen tärkeästä laista on hankittava maakunnan lausunto ennen sen säätämistä.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt valtioneuvoston vakavaa huomiota Ahvenanmaata koskevan lainsäädännön asianmukaiseen valmisteluun. Valiokunta on korostanut Ahvenanmaata koskevien säännösten valmistelua yhdessä maakunnan kanssa ja tulkintakysymysten ratkaisemista mahdollisuuksien mukaan jo valmisteluvaiheessa ja oikea-aikaista keskustelua muutosten seurauksista. Asianmukaista ei ole, että Ahvenanmaata koskevia lakiteknisiä kysymyksiä käsitellään vasta eduskuntakäsittelyn aikana. (PevL 18/2022 vp, 13 kohta).

Ahvenanmaan maakunnan itsehallinnon aito kunnioittaminen ja sille kuuluvan lainsäädäntövallan asianmukainen huomioon ottaminen jo lainsäädännön valmisteluvaiheessa edellyttää tiivistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä valtakunnan ja maakunnan viranomaisten välillä. Tämä on erityisen tärkeää yhteisen käsityksen saavuttamiseksi oikea-aikaisesti lainsäädäntövallan jaosta.

Kuntien hallinto ja viranhaltijat Ahvenanmaalla

Perustuslakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota siihen, että viranomaisten toimivaltuuksista on kiireellisesti säänneltävä kattavasti, selkeästi ja aukottomasti (PeVL 57/2026 vp, PeVL 72/2022 vp, PeVL 18/2022 vp).

Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 4 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat kuntien hallintoa ja niiden viranhaltijoita ja 13 kohdan mukaan sosiaalihuoltoa koskeva lainsäädäntövalta kuuluu Ahvenanmaan maakunnalle.

Hallituksen esityksessä ehdotetun 24 §:n mukaan kiireellisestä sijoituksesta ja sen lopettamisesta päättää hyvinvointialueen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan uutta 4 §:n 2 momenttia, jonka mukaan mitä tulee niihin asioihin, joiden osalta säädetään lastensuojelutoimenpiteistä päättävästä viranhaltijasta ja muusta toimivaltaisesta virkasuhteessa olevasta henkilöstä sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan kunnan vastaavassa virkasuhteessa olevaan henkilöön.

Ahvenanmaan maakuntahallituksen mukaan asiasta säätäminen ei kuulu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Olen tästä samaa mieltä. Katson, että lastensuojelutoimenpiteistä päättävästä viranhaltijasta tai muusta toimivaltaisesta virkasuhteessa olevasta henkilöstä säätäminen kuuluu Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan.

Hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen

Itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Nyt voimassa olevan lastensuojelulain kumoamisesta seuraa Ahvenanmaan maakunnan hallituksen mukaan se, ettei olisi enää Ahvenanmaalla sovellettavaa valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvaa lainsäädäntöä.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus korostaa, ettei Ahvenanmaalla myöskään ole toimivaltaista viranomaista, jolla olisi oikeus tehdä päätöksiä tai suorittaa tehtäviä, jotka liittyvät hallinnolliseen puuttumiseen henkilökohtaiseen vapauteen, jotka itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Lausunnossa PeVL 72/2022 vp perustuslakivaliokunta arvioi tartuntatautilain säännöksiä, jotka koskivat toimivaltaa puuttua rajoitustoimenpiteillä perusoikeuksiin, kuten henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä yksityiselämän suojaan siltä osin kuin ne turvaavat itsemääräämisoikeutta. Valiokunnan mukaan toimivaltuuksien luonne oli omiaan korostamaan vaatimusta toimivaltaisia viranomaisia koskevan sääntelyn selkeydestä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan toimivaltaisia viranomaisia koskeva tilanne oli mahdollista säilyttää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä säädetyllä siirtymäsäännöksellä, jonka mukaan Ahvenanmaan maakunnassa toimivaltaisten viranomaisten määräytymiseen sovelletaan valtakunnan viranomaisista ja kunnista tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta lainsäädäntöä, kunnes toisin säädetään.

Perustuslakivaliokunta korosti kuitenkin, että selvästi Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta asianmukaisempaa olisi säätää tarpeelliset muutokset itsehallintolakiin. Itsehallintolain muuttaminen oli valiokunnan mukaan hyvin tärkeää ja siirtymäjärjestelyn tulisi olla lyhytaikainen.

Lausunnossaan 18/2022 vp perustuslakivaliokunta totesi, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien lakiehdotusten soveltamista Ahvenanmaan maakunnassa koskevien säännösten tarkoituksena oli säilyttää nykytila. Kunnat hoitaisivat Ahvenanmaalla edelleen tehtäviä, jotka eivät enää ehdotetun lain voimaantultua kuuluisi

muualla Suomessa kunnille vaan hyvinvointialueille. Tukeutuen Ahvenanmaan valtuuskunnan käsitykseen valiokunta katsoi, ettei itsehallintolaista johdu estettä sille, että sellaiset valtakunnan toimivaltaan kuuluvat tehtävät, jotka valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat kunnille, pysyisivät Ahvenanmaan maakunnassa kuntien tehtävänä vaikka ne muualla Suomessa siirretään sellaisille viranomaisille, joita Ahvenanmaalla ei ole. Sääntelylle ie myöskään ollut valiokunnan mukaan estettä perustuslain kunnallista itsehallintoa ja kuntien asukkaiden yhdenvertaisuutta koskevan sääntelyn näkökulmasta. (PeVL 18/2022 vp, PeVL 17/2021)

Hallitus ehdotti tuolloin erityissäännöksiä valtakunnan lansäädäntövaltaan kuuluviin lakeihin, mutta myös lakeihin, jotka kuuluivat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan. Ehdotettu sääntely ei ollut perustuslakivaliokunnan mukaan sopusoinnussa Ahvenanmaan itsehallintolain lainsäädäntövallan jakautumista koskevan sääntelyn kanssa. Sääntelyn soveltamista Ahvenanmaalla koskevat maininnat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvista lakiehdotuksista tuli poistaa. (PeVL 18/2022 vp)

Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta ehdotettua lainsäädännöllistä järjestelyä asianmukaisempaa olisi säätää tarpeelliset muutokset itsehallintolakiin.

Valvonta

Ahvenanmaan valtionviraston lausunnossa ehdotetaan, että Lupa- ja valvontaviraston toimivalta, siltä osin kun on kyse Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 24 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta hallinnollisesta puuttumisesta henkilökohtaiseen vapauteen, ulotettaisiin Ahvenanmaalle, eikä tehtävää osoitettaisi valtionvirastolle. Jos Lupa- ja valvontaviraston valvonta rajattaisiin siten, ettei sen valvonta ulottuisi maakunnan itsehallinnon alaan kuuluvaan lastensuojelulaissa säädettyyn toimintaan, ei ehdotuksen toteuttamiselle ole nähdäkseni valtakunnan ja Ahvenanmaan välisen toimivallan jakoon liittyviä valtiosääntöisiä esteitä. Lupa- ja valvontavirastolla on kuitenkin ollut aiemmin vain hyvin rajattuja tehtäviä Ahvenanmaalla, joten muutos edellyttäisi nähdäkseni asianmukaista valmistelua yhdessä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa.

Arkaluonteisten henkilötietojen luovuttaminen

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausunnossa arvostellaan myös sitä, että ehdotus ei sisällä säännöksiä, joiden perusteella lapsia koskevia arkaluonteisia henkilötietoja voitaisiin pyytää ja luovuttaa valtakunnan viranomaisten, palveluntarjoajien, Kommunernas socialtjänstin, Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomaisen, Ahvenanmaan kuntien tai maakunnan hallituksen välillä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan on lähtökohtaisesti riittävää perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta, että sääntely täyttää EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa asetetut vaatimukset. Henkilötietojen suoja tulee turvata ensisijaisesti EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee siten suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen vain välttömättömään tietosuoja-asetuksen salliman kansallisen liikkumavaran puitteissa.

Erityislainsäädännön tarvetta on arvoitava riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin riskeihin. Mitä suurempi riski

käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on valiokunnan mukaan erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn osalta (PeVL 14/2018 vp ja PeVL15/2018 vp). Arkaluontoisten tietojen käsittelyä koskevaa tietosuoja-asetusta yksityiskohtaisemman sääntelyn tarve tulee perustella tapauskohtaisesti. Sääntelyssä tulee pyrkiä selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön.

Perustuslakivaliokunnan mukaan henkilön sosiaalihuollon tarvetta, hänen saamiaan palveluja ja tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia koskevien tietojen rekisteröinnin on kansallisesti katsottu sisältävän tavanomaista suuremman riskin kansalaisten yksityisyydelle ja oikeusturvalle, minkä vuoksi tietoja on syytä pitää arkaluonteisina. Luovutettavien tietojen arkaluontoisuudesta seuraa valiokunnan mukaan, että tällaisten tietojen luovutusta ja saamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevien säännösten tulee täyttää valiokunnan asettamat sääntelyn täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden ja tietojen välttämättömyyden vaatimukset. (Ks. PeVL 15/2018 vp).

Perustuslakivaliokunnan aiemman käytännön valossa pidän perusteltuna Ahvenanmaan maakunnan hallituksen huolta sääntelyn puutteista välttämättömyysvaatimuksen, täsmällisyysvaatimuksen ja tarkkarajaisuusvaatimuksen osalta.